תורה אור

עם ביאורי

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ

פרשת לך לך

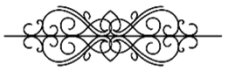
ד"ה 'אנכי מגן לך', תורה אור לך-לך דף יב עמודה א

ד"ה 'שרי אשתך', תורה אור לך-לך דף יג עמודה ב

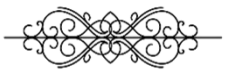
לומדים יקרים!

השבוע מובא בפניכם שיעור אחד העוסק בשני מאמרים קצרים

במיוחד: ד"ה "אנוכי מגן לך", וד"ה "שרי אשתך".

הגיליון מוקדש לעילוי נשמת אחי האהוב ינון פליישמן, שנפל במלחמה

הגיליון מוקדש לעילוי נשמת

מורנו ורבנו הגדול אשר מימיו אנו שותים

הרב עדין בן אברהם משה אבן ישראל (שטיינזלץ) זצ"ל

להקדשת החוברות לעילוי נשמת יקיריכם התקשרו: 052-886-8823

(״אנכי מגן לך״). פירוש ׳מגן אברהם׳. דהנה נודע שאברהם הוא בחינת חסד גדול עד מאוד, בלי שום מונע. וכולם טובים בעיניו והוא רק טוב, ולכן אמר: ״לו ישמעאל יחיה לפניך״, שפירושו שיחיה לעד. ׳לפניך׳, שהוא בחינת אין-סוף בלי גבול, ואף על פי שהוא יודע מהו ישמעאל, אף על פי כן מחמת חסד גדול וטובו הגדול היה רוצה שיחיה. ולא זו בלבד, אלא שרצה שיחיה לחסד בלי גבול. וזהו דאיתא ״לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל״, ויצא מחמת רוב חסדו.

(״אנכי מגן לך שכרך הרבה מאוד״ (בראשית טו, א)**).** הפסוק הזה הוא בוודאי המקור לשימוש הלשון שיש בתפילה בברכת מגן אברהם. והשאלה כאן היא מדוע אומרים בתפילה את הנוסח הזה – מה ה**פירוש** של **׳מגן אברהם׳?**

דהנה נודע שאברהם הוא בחינת חסד גדול עד מאוד, בלי שום מונע. אברהם הוא חסד, ולא סתם אלא הוא חסד גדול בלי שום הגבלות, בלי שום מניעות; אברהם הוא כל כולו חסד. **וכולם טובים בעיניו והוא רק טוב.** ומשום שאברהם הוא רק מבחינת חסד, **לכן אמר: ״לו ישמעאל יחיה לפניך״** (בראשית יז, יח), **שפירושו שיחיה לעד. ׳לפניך׳, שהוא בחינת אין-סוף בלי גבול.** אברהם אומר: מבחינתי – לו ישמעאל יחיה עד אין סוף. **ואף על פי שהוא יודע מהו ישמעאל.** אברהם יודע מהו ישמעאל לא פחות מאשר שרה. שרה שמגרשת את ישמעאל ואברהם שמחזיק את ישמעאל אינם דנים על מהותו של ישמעאל, אלא שההבדל הגורם לכך ששרה מגרשת אותו ואברהם רוצה לשמור אותו הוא הבדל האופי שלהם, ולא הבדל בראיית העובדות. שניהם מסכימים שישמעאל הוא ישמעאל והוא פרא אדם. היה מישהו שאמר בהקשר הזה, שכידוע בעברית שם תואר מופיע תמיד אחרי שם העצם, לא כמו ברוב השפות האירופיות שהתואר מופיע לפני שם העצם (בצרפתית כן אבל ברוב האחרות לא). לכן, פירושו של פרא אדם הוא ככה: הוא פרא, והתואר שלו הוא אדם, ולא להיפך - הוא לא אדם פרא, אלא פרא אדם.

ועם כל זה אברהם אומר: לו ישמעאל יחיה לפניך. **אף על פי כן מחמת חסד גדול וטובו הגדול היה רוצה שיחיה,** למרות שהוא יודע את חסרונותיו של ישמעאל, אף על פי כן הוא רוצה שישמעאל יחיה.

ולא זו בלבד, אלא שרצה שיחיה לחסד בלי גבול. וזהו דאיתא, כמו שאמרו חז״ל (ספרי דברים לב, ט) שיעקב אבינו אומר: **״לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל,** ולא כיצחק שיצא ממנו עשיו״, וישמעאל **יצא** מאברהם **מחמת רוב חסדו.** העובדה שמאברהם יצא ישמעאל זה חלק מהעניין של מהות אברהם, כלומר זה המשך מסוים של מהות אברהם. זה נובע גם מזה שאברהם הוא כל כולו חסד, ולכן הוא יכול להרשות לעצמו קיום של ישמעאל.

לאמיתו של דבר, היו לאברהם עוד חבורה של בנים – בני קטורה, שהם נספחים וצמודים לישמעאל. זה מעניין שמבחינה מסוימת, גם בהלכה וגם במסורת הערבית בני קטורה נחשבים ליחסנים יותר גדולים

אבל באמת אין מהראוי כן, דהנה בביאת משיח אם ירצה ה', כתיב: "בלע המוות לנצח", "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ".
וצריך לבער כל הרע מן הארץ, ואם מתנהג העולם בחסדו הגדול כנ"ל לא היה העולם הבא יכול לבוא למדרגה הנ"ל של המשיח. ולכן בא יצחק שהוא בחינת דין. ואף יצחק יצא ממנו עשיו מחמת דינו הקשה, שהוא "על חרבך תחיה".

מאשר ישמעאל. מבחינה גיאוגרפית, בני קטורה הם הערבים של דרום ערב, והישמעאלים הם הערבים של הצפון, של המדבר הסורי. גם בין הערבים והבדואים בני קטורה נחשבים ליחסנים גדולים; השפה שלהם נחשבת לשפה הקלאסית, התרבות שלהם היא התרבות הקלאסית הערבית, וגם בבחינת היוחסין הם נחשבים ליחסנים גדולים. בכל אופן, יש לאברהם קבוצה כזו של בנים, והם שייכים לאברהם. מדוע? מחמת רוב חסדו.

במקום אחר ובעניין אחר מוסבר שהקשר של אברהם וישמעאל הוא קשר מהותי, לא רק מקרי. כלומר, ישמעאל הוא אמנם סטיה של אברהם, אבל הוא סטיה שהיא עדיין שייכת למהותו של אברהם. רואים את זה בכך שיש רשימה של חטאי או פגמי האומות, ושם כתוב שבני עשיו שופכי דמים ובני ישמעאל חוטאים בניאוף, ויש כמה וכמה הסברים על כך שיש קשר בין המידה של חסד והמידה של ניאוף, כיוון ששתיהן הן מידות של אהבה. אלא שיש הבדל בין דרגה לדרגה, כלומר החסד של אברהם הוא חסד שבקדושה, והחסד של ישמעאל הוא חסד שאינו בקדושה. לא לחינם – מטעם זה או מטעמים אחרים – אחד מהסוגים של ניאוף נקרא בתורה 'חסד' (ויקרא כ, יז), כלומר שבמובן מסוים יש שם את הבעיה של נתינה של אהבה שאין לה גבולות.

בכל אופן, למרות שאברהם יודע מהו ישמעאל, שהוא בבחינת קליפה, הוא עדיין יכול להגיד: "לו ישמעאל יחיה לפניך", כלומר הוא לא רק מבקש שישמעאל יחיה, אלא הוא מבקש שזה יהיה 'לפניך'. מדוע? מחמת רוב חסדו, משום שהבחינה של אברהם היא 'חסד לאברהם' (מיכה ז, כ), וחסדו של אברהם הוא כמעט בלתי מוגבל, ומושם כך אברהם נותן והוא לא מקפיד בעניין הזה. והוא מוסיף: **אבל באמת אין מהראוי כן,** כלומר למרות שזו מידתו של אברהם, אין זה מן הראוי שמידת החסד תהיה בלתי מוגבלת.

אבל מדוע אין זה מן ראוי? השאלה כאן היא בעצם שאלה שמגיעה לשורש, והוא מיד יגע בה: מהו היחס המהותי כלפי דבר רע? האם הרע יכול להתקיים ולהישאר, או שצריך להשמיד את הרע? **דהנה בביאת המשיח אם ירצה ה', כתיב: "בלע המוות לנצח"** (ישעיה כה, ח), **"ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"** (זכריה יג, ב), **וצריך לבער כל הרע מן הארץ.** כלומר הסיום הגדול של העולם איננו בזה שהרע נשאר לעולם ועד, אלא בזה שהרע מושמד, נעלם ומבוער מן הארץ. המוות, הטומאה והרע מבוערים מן העולם. אם כן, האידיאל של העולם איננו בקיומו של הרע, אלא בהשמדתו של הרע. ולכן, מבחינה של התפיסה האידיאלית הכוללת, לרע אין

קיום, ולכן מי שמניח לו להתקיים אינו מקדם את מהותו של העולם.

כשאנחנו מדברים לפעמים על שני צדדים שיש במציאות – למשל על חסד וגבורה, על מידת ההשפעה ומידת הצמצום, למרות שהם מנוגדים זה לזה בשורשם, הם עדיין שני צדדים שצריכים להתקיים. לעולם אין הכרעה סופית בין מידת החסד ומידת הגבורה, ובמובן מסוים העולם זקוק לשתיהן. אבל לגבי הטוב והרע יש הכרעה מהותית, וההכרעה הזו איננה כמו היחס בין האיש והצל, שהצל הוא מעין ליווי הכרחי למהות של האדם. הצל הזה, בחינת הרע, צריך להיעלם מן העולם; זהו האידיאל.

האידיאל של העולם הוא להשמיד את הרע, והעניין של "לו ישמעאל יחיה לפניך" הוא הסכמה להשאיר את הרע עד עולם, לא להשמיד אותו. ומדוע? מפני שאברהם הוא כל כך מלא חסד, שיש לו חסד לא רק לגבי דברים שהוא אוהב, אלא החסד מגיע גם לדברים שהוא איננו אוהב. כלומר, גם דברים שאברהם איננו רוצה אותם כשלעצמם, הוא מוכן לתת להם לחיות כמה שהם רוצים.

אפשר להביא בתור דוגמה את זה שיש תפיסה שיכולה לראות מין אקולוגיה של העולם, שבה יש רע וטוב - גם כבש וגם זאב. הסיכום של ימות המשיח הוא שאמנם נשאר הזאב או האריה או הדוב, אבל הזאב כבר איננו זאב, כלומר יש לזאב קיום רק כשהוא מפסיק להיות זאב במובן הזה שהוא יכול לשבת יחד עם הכבש. הזאב שאנחנו מכירים, הוא הזאב שאיננו יכול לשבת בשלווה עם הכבש. בתוך המציאות שלנו, התינוק איננו יכול לשבת עם הפתן יחד. הפתרון של ימות המשיח הוא עקירת הרע. לאו דווקא עקירת הרעים, אבל עקירתו של הרע באופן מוחלט. לרע אין קיום, הזאב איננו ממשיך לעולם ועד לטרוף, והמוות איננו נמשך להיות נצחי. למוות ולטומאה יש סיום, לרע של המציאות יש סוף. אבל בגלל רוב חסדו, אברהם מוכן לתת להם להמשיך לחיות.

ואם מתנהג העולם בחסדו הגדול כנ"ל, לא היה העולם הבא יכול לבוא למדרגה הנ"ל של המשיח. אם אני מניח לרעים ולטובים לחיות, כלומר: יהיו הטובים, יהיו הרעים; יהיו הרשעים, יהיו הצדיקים, וכולם ישבו ביחד – פירושו של דבר שהעולם לעולם איננו מגיע לידי סיום, לידי השלמה, אלא הוא נמצא תמיד במאבק שאיננו נגמר. הרי כפי שהוא אמר הסיכום, האידיאה של העולם, היא להגיע לבסוף למצב כזה שבו הרע נעלם ואיננו קיים.

ולכן בא יצחק שהוא בחינת דין. מהרבה בחינות יצחק הוא מעין אנטיתזה של אברהם, ובמובן מסוים יצחק בא לתקן את הקיצוניות של אברהם לצד אחד. יצחק הוא בחינת דין וגבורה, והוא מתקן את העניין של אברהם, שהוא כל כולו חסד. משום כך, יצחק הוא כל כולו דין. כאן הוא מעיר: **ואף יצחק יצא ממנו עשיו מחמת דינו הקשה, שהוא "על חרבך תחיה"** (בראשית כז, מ). האמת היא שיצחק בונה את הגישה ההפוכה שכל כולה דין, וביצחק נוצרת בעיה אחרת. יצחק נותן אפשרות ומקום לדין יותר

אך יעקב הייתה מיטתו שלמה. והנה נודע כי מגן נקרא הדבר המכסה, למשל במלחמה נקרא מגן מה שמכסה בו שלא ישלוט עליו הקשת. והנה כתיב: "כי שמש ומגן הוי"ה אלוקים", שכמו שהשמש אם לא היה לו נרתק לא היו יכולים לסבול אורו הגדול, והנרתק הוא המיגן שנוכל לסבול. וזהו לעתיד לבוא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים מתהנים בה ורשעים נדונים בה.
והנה נודע שבכל בוקר דאברהם בחינת חסד מתעורר בעולם,

קשה, אבל גם הוא נעשה דין של קליפה. זאת אומרת כמו שאצל אברהם ה-'חסד לאברהם' הופך להיות "חסד לאומים חטאת", כך הדין של יצחק הופך להיות הרציחה של עשיו.

במובן מסוים, שתי התכונות האופייניות של החסד והגבורה הן שתיהן בחינות שיש להן דרגות של קדושה, בהתרוממות, ויש לשתיהן גם בחינות של ירידה, כך שנפילת החסד היא ניאוף ונפילת הגבורה היא רציחה. שתי צורות הנפילה נובעות במהותן מן הקיצוניות של כל מידה; המידה של החסד מגיעה עד לקצה האחרון שלה בזה שלחסד אין גבולות – הוא אוהב את כולם, נואף עם כולם, וכל זה חסד – נתינה ללא גבול. לעומת זאת, המידה של יצחק שהיא מידת הגבורה מגיעה בנפילתה או בשבירתה, בקיצוניות שלה, למקום שבו היא משמידה; שבמקום רק להיות המצמצם או הקפדן, הוא הופך להיות הרוצח. למעשה זהו המשך של אותה מערכת חשיבתית, של אותה מערכת קונספטואלית של הדין, של ההגבלה, של ההגדרה, שמגיעות לבסוף לידי כך שהוא לא סובל אף אחד – ואז הוא נעשה עשיו.

אך יעקב הייתה מיטתו שלמה (ויקרא רבה לו, ה). יעקב הוא במהותו הבחינה של ההרמוניה של שתי המידות. משום כך אין ליעקב סוג כזה של בן חריג, במובן שהוא יוצא ונופל אל עבר הקליפה, אלא הוא נשאר במהות של ההשלמה. מה שהוא בעצם אומר זה שגם באברהם – מבחינת החסד בלי גבול, וגם בבחינת יצחק – מבחינת הגבורה בלי גבול, יש סכנה של נפילה שיכולה להגיע לידי ביטוי בצאצאים שלהם. רק בבחינת ההרמוניה, בבחינת האמת, אפשר שיישאר עולם שיהיה שלם ושלא תהיה לו נפילה.

וכעת הוא עובר לעניין הבא. **והנה נודע כי מגן נקרא הדבר המכסה,** מגן הוא בתמציתו מכסה, **למשל במלחמה נקרא מגן מה שמכסה בו שלא ישלוט עליו הקשת.** לאדם יש מגן, איזשהו כיסוי קשיח, כדי שהוא לא יינזק. **והנה כתיב: "כי שמש ומגן הוי"ה אלוקים"** (תהלים פד, יב). והוא מסביר שהשמש והמגן הם למעשה שם הוי"ה ושם אלוקים. כיצד? **שכמו שהשמש אם לא היה לו נרתק.** כתוב שיש לחמה נרתיק, כיסוי (בראשית רבה ו, ו); ואם לא היה לה נרתיק – **לא היו יכולים לסבול אורו הגדול. והנרתק הוא המיגן שנוכל לסבול.** שמש ערומה היא למעלה מכוח הסבל שלנו, ולכן השמש צריכה מגן, וזה העניין של 'שמש ומגן'. יש

מגן על השמש שמעמעם את האור שלה, והוא שיוצר הגנה מסוימת לגבי העולם.
יש דבר כזה גם באופן פיזי – שכבת האוזון שנמצאת על האטמוספרה היא במובן מסוים המגן, הנרתיק שיש לנו מפני השמש. בעיה מסוימת שאנשים עוסקים בה עכשיו היא שבגלל סיבות רבות ושונות שכבת האוזון הזו מתמעטת, והיא יוצרת לא רק התחממות יתרה של הארץ אלא גם קרינה בכל מיני רמות שאנחנו לא יכולים לסבול. במובן הזה, אפילו את השמש שמגיעה אלינו אנחנו יכולים לשאת רק משום שיש לה נרתיק. יש כמה וכמה שכבות שמכסות את השמש, כך שהשמש איננה ערומה. כמו שהוא יאמר בהמשך, מצד אחד השמש היא מקור החיות של כל מה שקורה בעולם, ועם זאת, כדי שהחיות הזו לא תשרוף את העולם היא צריכה מגן.
וזהו מה שנאמר (על פי נדרים ח:) **שלעתיד לבוא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים מתהנים בה ורשעים נדונים בה.** הוצאת החמה מנרתיקה היא מעין הבערה של כל העולם, שרק אלה שיש להם הגנה מיוחדת מצד עצמם יכולים לעמוד בו. הוא לא משלים כאן את כל הרעיון, אבל ההסבר הוא ששם הוי"ה הוא השם של מידת הרחמים, ומהבחינה הזו הוא נותן בלי גבול, וזוהי בחינת שמש. אבל על שם הוי"ה צריך להיות מגן שיכסה ויעמעם אותו, וזוהי הבחינה של שם אלוקים, שהוא מידת הגבורה. לכן נאמר "שמש ומגן הוי"ה אלוקים", כלומר ששני האופנים הללו הם השמש והמגן, הגילוי והכיסוי, והם צריכים לבוא כאחת.

לאור של חסד צריך שיהיה עמעום, הסתר וצמצום, כדי שהוא לא יהיה יותר מדי. כיוצא בזה, באופן אחר מדובר במאמר הקודם שעסקנו בו, על כך שאחד הסמלים המובהקים של חסד הוא מים, ויש המון תיאורים של העניין הזה. אפשר לראות בתפילת טל ותפילת הגשם שהגשם והמים מובאים שם הרבה כסמל לחסד. עם כל זה, נכון שמים הם חסד, אבל כשבאים קצת יותר מדי מים זה יוצר מבול. כלומר אני צריך שגם לחסד יהיו גבולות, וכשיש יותר מדי זו גם כן סכנה.
יש את הסיפור המפורסם על חוני המעגל (תענית כג.) שמבקש על הגשמים, ואז מתחילים לרדת גשמים עד שהעיר מוצפת כולה ואנשים צריכים לעלות להר הבית כדי שלא לטבוע בגשם, ואז אומרים לו: אתה התפללת שתבוא ברכה, אולי תתפלל שגם תפסיק. אז הוא אומר להם את התשובה האופיינית: מאוד קשה לבקש שלא תבוא ברכה, אלא נביא קרבן תודה. ואז הוא אומר את המילים הקלאסיות: ריבונו של עולם, בניך אינם יכולים לקבל רוב טובה; תעשה שלא יהיה יותר מדי טוב. זה מה שהאדמו"ר הזקן רוצה להסביר: בקצה האחרון שלו, יותר מדי טוב הופך להיות המקור של רע מסוג אחר. לכן, לשם הגנת הקיום דרוש שלשמש יהיה מגן, שלחסד תהיה איזושהי הגבלה.
עכשיו הוא חוזר לעניין. **והנה נודע שבכל בוקר דאברהם,** נאמר שכל בוקר הוא בוקר של אברהם. אברהם הוא מידת הבוקר, ותפילת הבוקר מיוחסת בעיקר לאברהם, וזה קשור לפסוק: "וישכם אברהם בבוקר" (בראשית יט, כז, ועוד). גם את היום

"וישכם אברהם בבוקר", וכדאיתא בזוהר הקדוש הקב"ה רוצה להנהיג את העולם בבחינת חסד. אם לא היה מגן לבחינת חסד הנ"ל לצמצם חסדו וטובו, ולתת דרך צמצום כמו שצריך, רק להחיות קליפות מפני שצריכים בשביל סטרא דקדושה שיהיה אתהפכא חשוכא לנהורא כידוע. ואם לא היה דרך צמצום היה חיותם בלי גבול, ולא היו יכולים לבער הרע מן הארץ. ולכן בכל בוקר שמתעורר מידת אברהם, מידת חסד כנ"ל, אנו צריכים לברך ברכת מגן אברהם, מגן – שיעשה מגן לבחינת אברהם הנ"ל לטובתנו.

"שרי אשתך לא תקרא שמה שרי כי שרה שמה". הנה שינוי השם של שרה הוא להיות לה בחינת הולדה, כמאמר חז"ל: "שרי לא תלד". והלא מעלת היו"ד גבוה מן הה"א, כי יו"ד חכמה ה"א בינה.

מחלקים לבחינה של אברהם יצחק ויעקב, וכך גם בשלוש התפילות של היום: תפילת השחרית היא בחינת אברהם, בחינת חסד; תפילת המנחה היא בחינת גבורה, וכו'. מכיוון שכל בוקר הוא בבחינת אברהם, **בחינת חסד מתעורר בעולם, "וישכם אברהם בבוקר", וכדאיתא בזוהר הקדוש** (ח"ג רד, א). למה מתכוונים כשאומרים שהבוקר הוא בבחינת אברהם? הכוונה היא שיש שינוי קוסמי, ש**הקב"ה רוצה להנהיג את העולם בבחינת חסד.** כלומר בכל בוקר הקב"ה רוצה רק לתת; בכל בוקר השמש זורחת, ויש שפע של חסד, נתינה, ברכה וכו'.

אם לא היה מגן לבחינת חסד הנ"ל, לצמצם חסדו וטובו ולתת דרך צמצום כמו שצריך. החסד הזה של הבוקר יכול להיות מסוכן, מפני שהחסד הזה אומר שהכול מקבל וגדל, ולכן גם הרע מקבל כמו הטוב, ולא פחות ממנו. כמו שמבואר בכל מיני מקומות, הרע במהותו לוקח ללא שובע, וממילא הוא לוקח יותר ללא הגבלה והגדרה של תחומים. לכן, כדי שהוא לא יקבל יותר מהמינימום, צריך צמצום גדול. **רק להחיות קליפות, מפני שצריכים בשביל סטרא דקדושה שיהיה אתהפכא חשוכא לנהורא כידוע.** העולם שלנו איננו יכול להתנהג במידה של הגבלה גמורה, שיינתן רק לטובים, מפני שמציאות העולם שלנו היא המציאות שבו הרע עדיין קיים בצד הטוב, ובו הוא צריך את הרע כדי שיהיה חומר גלם לעבד, להפוך את החושך לאור, להפוך את הטומאה לקדושה.

אבל מצד שני, **ואם לא היה דרך צמצום, היה חיותם בלי גבול.** אם לא היה צמצום, הקליפה הייתה גדלה עד אין סוף, משום שהיא הייתה מקבלת את כל השפע שבעולם, **ולא היו יכולים לבער הרע מן הארץ.** אם הרע היה צומח בלי סוף, הרע היה משתלט על העולם. כמה וכמה אנשים עשו חשבון מתמטי לגבי מה היה קורה אם חיידק אחד היה מתרבה באופן נורמלי, לפי קצב הריבוי הקבוע שלהם. תוך כך וכך דקות החיידק הזה מתחלק לשניים (זו לא נוסחה מסובכת, לא צריך הרבה מתמטיקה לזה), והשאלה היא מה היה קורה אם לא היו מפריעים להם, אם לא היו מצמצמים אותם? אני חושב שהיה צריך פחות משנה כדי למלא את כל

העולם בסוג אחד בלבד של חיידק; אלא שיש הגבלות שמגבילות אותו, כדי שלא יכבוש את כל המציאות.

ולכן בכל בוקר שמתעורר מידת אברהם, מידת חסד כנ"ל, אנו צריכים לברך ברכת מגן אברהם. מגן - שיעשה מגן לבחינת אברהם הנ"ל לטובתנו. אברהם הוא באמת טוב מאוד; הוא אבינו ואנחנו יונקים ממנו את מידת החסד, אבל הברכה שאנחנו מברכים היא 'מגן אברהם', כלומר אנחנו רוצים שיהיה אברהם, אבל גם רוצים שתהיה איזושהי הגבלה, כדי שלא יהיה יותר מדי; כדי שאברהם לא יתפלל יותר מדי בעד ישמעאל, בעד עשיו, בעד הקליפות, בעד החיידקים; בעד כל אלו.

הוא לא רוצה להגיד שעכשיו צריך להשמיד מיד את כולם, אבל הוא עדיין אומר שצריך שתהיה איזושהי פרופורציה; שלא תהיה תפילה גדולה מידי בשביל כל הגורמים הפתוגניים; שמישהו לא יתפלל על הווירוס של האבעבועות השחורות; שמישהו לא יתפלל שחבל שיכחד מין שכזה מן העולם ושצריך לתת לו איזה צ'אנס בתוך המציאות. זה העניין של 'מגן אברהם': שאברהם מתעורר בכל בוקר והשמש זורחת, ואז העולם צומח, פורח, גדל ומתפתח, ואז צריך להתפלל שכל הדברים הללו יהיו באיזושהי מידה של הגבלה, של צמצום.

***

יש עוד מאמר קטן שבמידה מסוימת מקביל למאמר הקודם. הוא גם מדבר על מהות הצמצום, אבל מזווית קצת אחרת. כתוב: **"שרי אשתך לא תקרא שמה שרי כי שרה שמה"** (בראשית יז, טו). **הנה שינוי השם של שרה הוא להיות לה בחינת הולדה כמאמר חז"ל: "שרי לא תלד,** אבל שרה תלד" (בראשית רבה מד, י). ה' כביכול אומר: שרי לא יכלה ללדת, אבל שרה כן תלד בן. במידה מסוימת, שינוי השם הוא בדרך כלל שאדם מקבל בשמו החדש תוספת או שמקבל הדגשה של המהות. יש לנו כמה דוגמאות לזה: אברם הופך לאברהם, יעקב הופך לישראל – העקוב הופך למישור, הושע הופך להיות יהושע. הושע שהיה שם סתמי הופך להיות שם תאופורי, שקשור לאלוקים – ה' יושיע; כלומר לשם יהושע יש אותו תוכן כמו להושע, אבל הוא מקבל תוספת. בדומה לזה - אף על פי שזה לא שינוי רשמי של השם – זה המעבר מיוסף ליהוסף. התוספת של יהוסף עושה שהשם הזה מתחיל לקבל משמעות מיוחדת, כאילו 'ה' יוסף', כמו שיוחנן ויונתן נהפכים ל יהוחנן ויהונתן. התוספות הללו הן הרחבה והגדלה של המשמעות. השאלה היא מה קורה לשרי? מדוע השם של שרי לא טוב מספיק, ואילו שרה הוא יותר טוב?

ויותר מזה: **והלא מעלת היו"ד גבוה מן הה"א, כי יו"ד** הוא בחינת **חכמה, ה"א** הוא בחינת **בינה.** בחינת ה-י' הוא דרגה יותר גבוהה מבחינת ה-ה', ואז יוצא ששרה מפסידה, כיוון שקודם היא נקראה שרי, ועכשיו היא יורדת במדרגה והופכת להיות

ונודע כי עיקר הולדה מבחינת חכמה, לפי שחכמה בחינת אין, "והחכמה מאין". מה שאין כן בינה נקראת יש. ואיך נהפוך הוא שלהיות לה כוח ההולדה לוקח מאיתה כוח היו"ד וניתן לה כוח הה"א במקומו?
והעניין, אברהם ושרה הם בחינת חכמה עילאה וחכמה תתאה, ששורש אברהם הוא בבחינת חכמה דאצילות. והנה למעלה כך הוא המידה, עיקר ההולדה להיות מציאות הולדת חדשה הוא על ידי צמצום דווקא. כי אם היה אור אין-סוף ברוך-הוא מתפשט כמו שהוא מבחינת אין-סוף לא היה אפשר להיות שום התהוות מציאות כלל, אפילו על ידי ריבוא רבבות השתלשלות, כי כשמו כן הוא אין סוף להתפשטותו.

שרה; כמו שה-י' היא חכמה, והיא למעלה מה-ה' שהיא בינה.
ויותר מזה, **נודע כי עיקר הולדה מבחינת חכמה, לפי שחכמה בחינת אין, "והחכמה מאין** תמצא" (איוב כח, יב). כוח ההולדה הרוחני הוא מבחינת החוכמה. מדוע? מפני שהחוכמה במהותה היא הניצוץ היוצר של האידיאה החדשה, של ההכרה החדשה. **מה שאין כן בינה, נקראת יש.** הבינה במהותה היא הכוח האינטלקטואלי שמעבד את הנתון; הוא מגדל אידאה. החכמה יוצרת אידאה והבינה מפתחת אותה. מה שקרוי היום האינטלקט שייך לבחינת הבינה, כיוון שהוא זה שבונה דברים. הוא לוקח איזשהו גרעין ובונה אותו בצורה אינטלקטואלית. לעומת זאת, החוכמה היא זו שיוצרת את הרעיון החדש; היא באה כביכול מן האין, והעניין שלה הוא שהיא יוצרת את ההברקה החדשה, שהיא בחינת האין.
כאן לא מדובר על גידול של הקיים, אלא על הולדה של הוויה חדשה. יצור חדש צריך להיוולד, ולכן זה שייך לבחינה של החוכמה. **ואיך נהפוך הוא, שלהיות לה כוח ההולדה לוקח מאיתה כוח היו"ד וניתן לה כוח הה"א במקומו.** מה שקורה פה זה שכדי ששרה תלד לוקחים ממנה את הכוח שדווקא הוא לכאורה הכוח היוצר, ובמקומו נותנים לה כוח שהוא לא כוח יוצר.
והעניין, על דרך הסוד. **אברהם ושרה הם בחינת חכמה עילאה וחכמה תתאה, ששורש אברהם הוא בבחינת חכמה דאצילות. והנה למעלה כך הוא המידה, עיקר ההולדה להיות מציאות הולדת חדשה הוא על ידי צמצום דווקא. כי אם היה אור אין-סוף ברוך-הוא מתפשט כמו שהוא מבחינת אין-סוף, לא היה אפשר להיות שום התהוות מציאות כלל, אפילו על ידי ריבוא רבבות השתלשלות, כי כשמו כן הוא אין סוף להתפשטותו.** מבחינת האינסוף, בחינת הסוף לא הייתה יכולה להגיע בדרך סיבתית ופשוטה. יצירת העולם – שבמהותו הוא הוויה מוגדרת ומוגבלת – איננה יכולה להתרחש מבחינת האינסוף.
במתמטיקה לדוגמה, אם אני חותך אינסוף לחצי, לשליש ולרביע, אני עדיין לא יוצא מתחום האינסוף. יש מתמטיקה שלמה שעוסקת בזה שכל כמה שאני חותך את האינסוף לחלקים, אני עדיין נשאר בבחינת אין סוף; ולא רק שאני נשאר

מה שאין כן למטה בבחינת שרה הוא להפך ממש, שאם היה האור מצטמצם היה חושך והעלם והסתר גמור, ועיקר התהוות המציאות הוא על ידי בחינת התפשטות והרחבה דווקא. (כנודע בעניין שלושה קוצים של היו"ד, שהקוץ התחתון מקור, וכוח הבינה תלוי בקוץ העליון). וכנודע בעניין תמונת שתי הה"ין.

בבחינת האינסוף, אלא במובן מסוים אין שום הבדל מהותי בין המספר הראשון והמספר השני, כיוון שחצי אינסוף הוא לא יותר קטן.

מצד מסוים, זה מה שהאדמו"ר הזקן אומר כשהוא מדבר על זה שמבחינת האינסוף לא יכול להיות שתהיה הוויית עולם אלא על ידי צמצום, שפירושו קפיצה דרסטית מגבול האינסוף אל גבול הסוף. יוצא, שבחינת היצירה הראשונית שהיא הולדת העולם, לא מתחילה בהתפשטות אלא דווקא בצמצום. ספר בראשית מתחיל בפסוק "בראשית ברא אלוקים" (בראשית א, א), ומוזכר שם דווקא השם שמורה על מידת הדין, מידת הצמצום, משום שיסודה של הולדת עולם הוא מהבחינה הזו של כוח הצמצום.

עכשיו הוא אומר להפך: **מה שאין כן למטה בבחינת שרה הוא להפך ממש, שאם היה האור מצטמצם היה חושך והעלם והסתר גמור, ועיקר התהוות המציאות הוא על ידי בחינת התפשטות והרחבה דווקא.** כשם שהבריאה הראשונה נוצרת על ידי הצמצום ואין לה כוח להיווצר אלא מכוח הצמצום, ככה ההמשך של הבריאה דורש שהצמצום הזה יהפוך להיות בגדר של התרחבות, שאם לא כן – אם הצמצום ילך ויגדל דרגה אחר דרגה – הוא יגיע לנקודה של חושך גמור.

נעמיד את זה על המשל האנושי של ההכרה: החוכמה עומדת על זה שיש גרעין של הכרה, על זה שיש ניצוץ חדש, ברק של הכרה. הברק הזה של ההכרה, של האידיאה החדשה, הוא הגרעין של הקיום של כל מה שנוצר אחר כך ממנו. במובן הזה, לא משנה כמה יש במאגר לא-ידוע מסוים, אי אפשר שהמאגר הזה יפתח אלא בצורה מאוד מצומצמת.

במילים אחרות, אפשר לומר שיש אפשרות שגם מבחינת החוויה האנושית – הרגשית או האינטלקטואלית – אפשר לקבל רעיון אחד חדש, אבל החוויה הזו איננה יכולה לקבל עולם חדש של רעיונות. כמו לגבי העין, האוזן וכל שאר החושים, כדי שהם יוכלו לקבל ולהפנים איזשהו דבר יש צורך שהדבר הזה יהיה מוגבל ומצומצם. כשיש עומס גדול מידי של חוויות אז נוצר דבר שפועל בדיוק כמו חושך. אם כן, הן מבחינת החוויות והן מבחינה לימודית, יש גבול עד כמה דברים חדשים בן-אדם יכול לקלוט בבת אחת. הגבול הזה לא תלוי רק בעצם השאלה של כמה כוח מופעל, אלא יש גבולות שקובעים שההשגה הזו יכולה להיות רק נקודות ורעיונות; היא יכולה להיות אידיאה אחת או ניצוץ חדש אחד, אבל היא לא יכולה להיות ים של דברים חדשים. כמות כזו של דברים אינם ניתנים לקליטה, ולכן הם נשארים בבחינת אין-

סוף שאין לו משמעות. מכל זה עולה שהיצירה הראשונה בנויה על זה שהשפיעה תיכנס ותצטמצם בתוך נקודה מוגדרת ומצומצמת לפי הערך ולפי העניין. למשל, זה מה שקורה לכל עין אנושית: היא עושה תהליך מתמיד שבו היא מקבצת את כוח הקליטה שלה עד לכדי מידה מסוימת, משום שמעבר לזה היא איננה יכולה לקלוט; וברגע שהאישון מאבד את הכושר שלו להתכווץ והוא נשאר לגמרי פתוח (לפעמים צריך לעשות את זה מטעם זה או אחר) – בן-אדם איננו יכול לראות.

בדומה לכך, האדמו"ר הזקן אומר שההולדה הראשונה, נקודת ההכרה, הרעיון החדש, הזרע החדש –חייב תמיד להיות בדרך של נקודה, בדרך של צמצום. אבל אם הצמצום הזה יעבור תהליך נוסף של הגבלה כזו, הוא יתאפס. הגרעין הזה צריך עכשיו לעבור לתהליך אחר שהוא בכיוון ההפוך, לתהליך של התרחבות והתפשטות. הגרעין הזה, האידיאה החדשה הזו צריכים לעבור עיבוד, שהתפקיד שלו הוא בעצם להרחיב את הגרעין ולפתח אותו, להסתכל בפרטים שלו.

יש הרבה דוגמאות לכך, ודוגמה אחת היא למשל: איך מסתכלים בכוכבים? קודם כל יש בעיה של ריכוז, שאי אפשר להסתכל בכל השמים, אלא צריך להסתכל בנקודה אחת. יתר על כן, וזה לא משנה אם אני עובד עם מראה או עם עדשה, יש דבר שהתפקיד שלו הוא לצמצם ולרכז את התמונה עד כמעט לכדי נקודה אחת, וזהו השלב הראשון והמכריע בקבלת התמונה.

אחר כך, בכל טלסקופ יש מכשיר שהוא למעשה מכשיר הגדלה – הוא לוקח את התמונה הזו ומגדיל אותה. כל זה מפני שהדרך של הקליטה, דרך התפיסה המהותית בנויה משני הדברים הללו: קודם כל נקודה של צמצום וריכוז, יצירה של נקודה ולא של דיפוזיה, של כמות מרובה; והשלב השני הוא תהליך של הגדלה. אם רק התהליך של הצמצום קיים, של הבאת הדברים לידי נקודה, אז קיבלתי את הנקודה אבל אינני יכול לראות עכשיו שום דבר. זאת אומרת, שכדי שאני אוכל לראות חייב להתקיים גם התהליך השני. למעשה, כל מכשיר כזה עובד בשני תהליכים מנוגדים: תהליך אחד של התכנסות והצטמצמות, ותהליך שני, הפוך, של הגדלה. שני התהליכים הללו בנויים בכוונה באותה מסגרת כדי שאני אוכל לקבל תמונה, כדי שאני אוכל לראות את הדבר. זהו התהליך של בניית החכמה, של הוויה חדשה.

הוא מעיר קצת: **(כנודע בעניין שלושה קוצים של היו"ד.** כשכותבים את האות י' בכתב סת"ם יש למעשה שלושה קוצים: יש לה תג למעלה, תג אחורנית ויש לה מין זנב מלמטה. **שהקוץ התחתון מקור, וכוח הבינה תלוי בקוץ העליון.** יוצא שהבינה בעצם צריכה לקבל את נקודת ההרחבה ולא את נקודת הצמצום**). וכנודע בעניין תמונת שתי הה"ין** שיש ה' של מעלה ו-ה' של מטה, שהן שתי ה-ה' שיש בשם הוי"ה. יש כל מיני הבדלים בין צורות שונות של ה' – האם היא בנויה מ-ד' ו-י', או מ-ד' ו-ו', וכיוצא בזה.

ומה שנתווסף לאברהם ה"א, "אברם אינו מוליד", אברהם הוא בחינת חכמה עילאה. שאברהם היינו כמו שמפורש במקרא: "כי אב המון גויים", על דרך בחינת "הנפש אשר עשו בחרן", בחינת העלאות מזה לעומת זה. אבל להולדת יצחק – הסטרא דקדושא – לא היה צריך, כי אדרבה, כל סטרא דקדושא הוא בחינת ביטול ולא התפשטות, מה שאין כן לשרה נתווסף הה"א ללידת יצחק.

ומה שנתווסף לאברהם ה"א, "אברם אינו מוליד אבל אברהם מוליד" (בראשית רבה מד, י), **אברהם הוא בחינת חכמה עילאה. שאברהם היינו כמו שמפורש במקרא: "כי אב המון גויים** נתתיך" (בראשית יז, ה), **על דרך בחינת "הנפש אשר עשו בחרן"** (בראשית יב, ה), **בחינת העלאות מזה לעומת זה.** אברהם מקבל את ה-ה' מלמטה; ה-ה' הזו היא כל מה שאברהם יוצר בתוך המציאות של העולם הזה. **אבל להולדת יצחק – הסטרא דקדושא – לא היה צריך, כי אדרבה כל סטרא דקדושא הוא בחינת ביטול ולא התפשטות.** אברהם צריך ה' בשביל להיות טולרנטי, סובלני. אברהם צריך את ה-ה', את ההרחבה, כדי שהוא יוכל להיות 'אב המון גויים', אב לגרים; כדי שהוא יוכל להכיל את כל המציאות של העולם. אבל בשביל להוליד את יצחק, אברהם לא צריך שינוי, כיוון שאברהם לא צריך שינוי כדי להיות מוליד. לעומת זאת שרה, – בתור היולדת – כשהיא הייתה שרי בבחינת י' היא הייתה בדרגה של צמצום. כוחו של הצמצום הזה יפה לכוח החכמה, אבל לא לכוחה של ההרחבה. בבחינה זו שרה לא יכולה להרות מפני שהיא כל כולה י', נקודה של צמצום, ומה ששרי צריכה זה שינוי מבחינה של ה-י' לבחינה של ה-ה': **מה שאין כן לשרה נתווסף הה"א ללידת יצחק.** שרי היא בדרגה כל כך גבוהה שהיא לא יכולה ללדת. היא יכולה להיות כמו אברהם, יוצרת של אידיאות, אבל היא לא יכולה ללדת ילדים. שרי צריכה לעבור שינוי שהוא באמת בחינה של ירידה, מה-י' אל ה-ה', מן הבחינה של הדקות של הרעיון החדש לבחינה של היכולת להרחיב דברים ולבנות אותם.

מהותו של התפקיד של ההיריון הוא בדיוק זה: היכולת לקלוט דבר ולבנות אותו, להרחיב אותו. מהבחינה הזו, לשרי יש תכונה יותר מדי גברית, ולכן היא לא יכולה להיות כלי. היא שייכת כל כולה למדרגה של היצירה החדשה, ולכן היא לא יכולה לשמש בבחינה של החכמה תתאה; היא נמצאת יחד עם אברהם באותה הדרגה. לכן, כדי ששרה תוכל להוליד היא צריכה לעבור מדרגה של שרי לדרגה של שרה, מבחינת החכמה לבחינת הבינה, מן הבחינה של הכוח הראשוני והמוליד, לבחינה של הכוח היוצר והבונה.

אברם ושרי שייכים שניהם לבחינת המופשט, לבחינת היצירה הראשונית והאידיאית הבסיסית, ומשום כך אין להם ילדים; הם לא יכולים לבנות מערכת שהיא מערכת שיוצרת. המערכת של הולדה היא מערכת של גרעין שאחר כך מתפתח וגדל. מה קורה כשאין מי שיפתח? מה קורה כשיש רק אידיאות

חדשות, ניצוצות חדשים, אבל אין מי שמפתח אותם? מה שקורה זה שהניצוצות הללו נשארים רק בגדר של ניצוצות; הם נשארים רעיונות זרוקים שאין מי שיפתח אותם.

כתוב בספרים שהזיווג של אברם ושרי מוליד את נשמות הגרים. זאת אומרת שהם מולידים נשמות, אבל הם לא מולידים ילדים; הם מולידים אידיאות חדשות, ניצוצות חדשים, אבל הם לא יכולים להוליד ילד חדש. מדוע? מפני ששרי היא שרי, וגם היא בעצמה בבחינה של יצירת אידיאות. כדי שהיא תוכל ללדת שרי הופכת להיות לשרה, לבחינת הבינה, כך שעכשיו יש מי שמקבל את הרעיון הראשון. לזריעה הזו יש עכשיו פיתוח, היריון שיכול להוליד.

שני המאמרים הללו קשורים לא רק בגלל שהם עוסקים באופן מפורש באברהם ושרה, אלא מפני שבשניהם יש צד שמדבר על ההגבלה. למעשה, יש כאן לימוד בזכות הצמצום. האדמו"ר הזקן אומר מצד אחד שכדי שהשפע של אברהם לא יהרוס את העולם מרוב טוב צריך את המגן, ומצד שני – מהצד של שרי – יש את הבעיה שכדי שהיא תוכל ליצור את היצירה שלה היא צריכה להיות מוכנה לוותר על איזושהי מעלה, ואז להפוך להיות בבחינה של מקבל.

***

גיליון שבועי עם ביאורי חסידות
של הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל, שנודע במהלך השנים בשל פירושו לתלמוד, היה גם מורה לחסידות. סגנונו הקולח, ישיר והפשוט, מבקש לבאר את תורת החסידות העמוקה באופן נהיר ורלוונטי מתמיד. במשך כשישים שנה מסר הרב שיעור שבועי בחסידות, "חוגי חן למשנת חב"ד", אשר עסק בספרי היסוד של תורת חב"ד.

בגיליונות השבועיים מובאים ביאורים על ספרי 'תורה אור' ו-'ליקוטי תורה', שהם קבצי מאמרי חסידות מעמיקים מאת ר' שניאור זלמן מליאדי - בעל התניא ומייסד חסידות חב"ד - על פי סדר פרשות השבוע. בשיחה חיה ובחן, מבאר הרב את מושגי היסוד והשקפתה של החסידות, ומכניס את פנימיותם של המאמרים אל תוך עולמם ונפשם של הלומדים.

השיעורים והגיליונות מכוונים להאיר ולעורר את השומעים לחיות התלהבות וכנות בעבודת ה'; לתפילה, התמסרות ודבקות בקב"ה.

לקבלת גיליון שבועי דיגיטלי

נשמח לתרומה עבור המשך הפצת הגיליונות!
תרומה מומלצת: 2 ₪

המעוניין לקבל את הגיליון בכל שבוע, מודפס או דיגיטלי, מוזמן ליצור קשר:

TalmideiHarav@gmail.com | 055-663-1275

תלמידי הרב שטיינזלץ
המשיכים בדרכו

מרכז שטיינזלץ
למד את עמי

ישיבת התמדר
תקוע